

GEDETINEERDE VROUWEN IN NEDERLAND
OVER IMPORT- EN DEPRIVATIEFACTOREN BIJ DETENTIESCHADE

ANNE-MARIE SLOTBOOM

CATRIEN BIJLEVELD

Vrije Universiteit Amsterdam

SAMORA DAY

California Department of Corrections & Rehabilitation

ANNE VAN GIEZEN

Universiteit Leiden

Samenvatting

In dit onderzoek zijn de aspecten belicht die te maken hebben met het welbevinden van vrouwen tijdens detentie en de omstandigheden waar ze tijdens detentie mee te maken krijgen. Wij hebben beschreven hoe het de vrouwen in detentie vergaat, en hebben ons daarbij gericht op alle vrouwen die op een strafrechtelijke titel gedetineerd waren ten tijde van het onderzoek. Het onderzoek is uitgevoerd in de vier Penitentiaire Inrichtingen in Nederland, Ter Peel, Nieuwersluis, Zwolle en Breda. In totaal hebben 251 van de in totaal 418 benaderde vrouwen meegedaan (respons van 60%). Afdelingen met bijzondere zorg, individuele begeleiding en de inkomsten afdelingen zijn niet betrokken in het onderzoek, meestal omdat de belasting voor deze vrouwen als te groot werd ervaren. In het onderzoek werd gebruik gemaakt van een vragenlijst over detentieomstandigheden en psychische klachten en een vragenlijst voor gedetineerde moeders die specifiek gericht was op de (relatie met) kinderen.

Vrouwen in detentie: de cijfers

In de afgelopen tien jaar blijkt het aantal gedetineerde vrouwen fors gestegen van ruim 400 naar ruim 800. Het aantal vrouwen met een korte gevangenisstraf (korter dan een jaar) is het sterkst gestegen. Uit de cijfers van Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) over de afgelopen tien jaar blijkt verder dat deze groeiende groep gedetineerde vrouwen ouder is geworden en de opgelegde straffen korter zijn geworden. Bovendien blijkt dat opiumdelicten, met enige schommelingen, een prominente plaats innemen, gevolgd door vermogens- en geweldsdelicten.

Kenmerken van gedetineerde vrouwen

De meeste vrouwen in dit onderzoek zijn tussen de 25 en de 45 jaar, de helft is geboren in Nederland en ruim drie kwart heeft de Nederlandse nationaliteit. Veel vrouwen zijn alleenstaand, ruim twee derde is moeder van (minderjarige) kinderen, ongeveer de helft is laag opgeleid en een derde van de vrouwen heeft eerder in detentie gezeten. Het merendeel van de vrouwen is gedetineerd voor drugs en vermogensdelicten. Ruim 40 procent van de ondervraagde vrouwen (alleen gevraagd in Zwolle en Breda) is voor detentie seksueel, psychisch en/of lichamelijk misbruikt. De steekproef blijkt op de meeste achtergrondvariabelen te vergelijken

met de hele populatie gedetineerde vrouwen. Alleen wat betreft de verblijfstitel en de duur van de opgelegde straf verschillen de vrouwen uit ons onderzoek van de hele populatie vrouwen: relatief meer afgestrafte vrouwen hebben meegedaan, en relatief meer vrouwen met langere straffen.

Welbevinden van gedetineerde vrouwen

De meeste vrouwen zijn weinig prikkelbaar en geven aan nauwelijks te denken aan zelfverwonding. Meer dan de helft van de vrouwen rapporteert echter depressieve symptomen en een derde van de vrouwen geeft aan last te hebben van post traumatische stressklachten. Moeders blijken zich vaker neerslachtig te voelen dan vrouwen zonder kinderen en geven aan vaker boos en gespannen te zijn. Dit hangt samen met het contact dat ze hebben met hun kinderen en de afstand die ze ervaren in de relatie met hun kinderen.

Ervaringen met detentiesituatie

De meeste vrouwen ervaren de inrichting niet als onveilig, ze voelen zich zowel overdag als 's nachts veilig en achten de kans klein dat een onveilige situatie zich voordoet in de inrichting. Vrouwen geven wel aan redelijk wat last te hebben van omgevingsstress, dit wordt deels bepaald door geluid, licht en temperatuur, maar ook door het gebrek aan privacy in de cel als deze gedeeld wordt met een andere gedetineerde.

Veel vrouwen zijn niet positief over de medische zorg in de inrichting, zijn niet tevreden over de medische behandeling en vinden dat ze niet snel medische hulp kunnen krijgen. Het merendeel van de vrouwen zegt goed contact te hebben met zowel medegedetineerden als personeel. Met name het contact met buiten wordt als beperkt ervaren, te weinig en te kort bezoek, vooral van kinderen.

Weinig vrouwen volgen een opleiding in de inrichting en het werk wordt als weinig uitdagend ervaren. Ruim de helft van de vrouwen kent geen organisaties die gedetineerden tijdens of na detentie ondersteunen, en slechts een klein deel van de vrouwen neemt deel aan activiteiten ter voorbereiding op hun vrijlating. Deze vrouwen zijn meestal wel positief over de begeleiding.

Relatie tussen persoonlijke kenmerken, gevangenisomstandigheden en psychisch welbevinden

Het psychische welbevinden van gedetineerde vrouwen lijkt voor een aanmerkelijk deel bepaald te worden door de inrichtingsomgeving waarin zij voor kortere of langere tijd verblijven. Met name het moeizame contact met familie en het hebben van jonge kinderen lijken de kans op psychische klachten tijdens detentie te verhogen. Desondanks zijn het niet alleen de gevangenis (deprivatie) factoren die een rol spelen, maar zijn het waarschijnlijk ook meer persoonlijke factoren die bepalen hoe vrouwen hun detentietijd doorkomen. Vrouwen die eerder behandeld zijn voor psychische klachten ervaren meer psychische problemen tijdens detentie. We kunnen daarmee concluderen dat zowel deprivatie als geïmporteerde factoren een rol lijken te spelen in de psychische gesteldheid van gedetineerde vrouwen.

Een healthy prison?

In dit onderzoek hebben we de resultaten vergeleken met het 'healthy prison' concept, bestaande uit vier verschillende pijlers: een veilige omgeving, een respectvolle behandeling, een zinvol, constructief en doelgericht regime en het voorbereiden op het leven na detentie. De Nederlandse gevangenis is volgens de door ons geïnterviewde vrouwen niet onveilig. Ook voelt men zich gemiddeld gesproken met respect bejegend. De knelpunten zitten met name in de contacten met het thuisfront, de beschikbaarheid van gezondheidszorg, dagbesteding en re-integratie. De gevangenis is dus niet helemaal 'unhealthy' maar helemaal 'healthy' is hij ook nog niet.